

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ**

ART POPULAIRE GREC

**Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΡΟΥΜΛΟΥΚΙΟ
ΤΡΙΚΕΡΙΟΟΟ
ΙΚΑΡΙΑΟΟΟΟ**

ΑΓΓΕΛ.ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Ι
ΥΜΑΤΟΣ
Θ.
ΕΡΗΣ

H.A.460

VI 6B

NK
955
C53
1931
c2

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

ART POPULAIRE GREC

Βιβλιοθήκη
ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ. 02027

0640012902

ANGELIQUE HAGIMIHALI

ART POPULAIRE GREC

- L'ART POPULAIRE
- ROUMLOUKI (Macédoine)
- TRIKERI (Thessalie)
- IKARIA (Egée)

"PYRSOS,, S. A.
ATHÈNES 1931

ΛΤ

02420/ΧΑΤ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

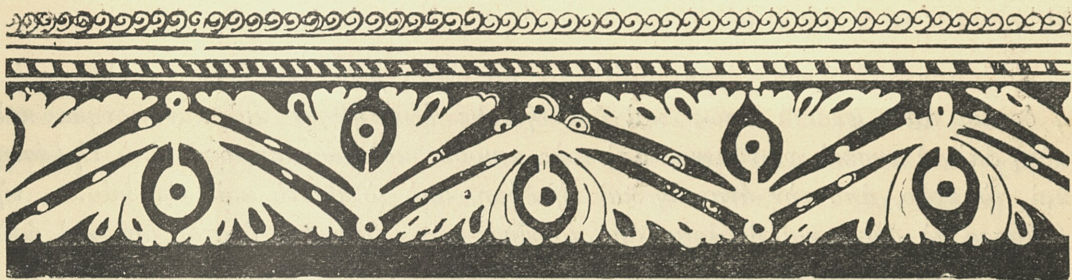
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

- Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ
- ΡΟΥΜΛΟΥΚΙ (Μακεδονία)
- ΤΡΙΚΕΡΙ (Θεσσαλία)
- ΙΚΑΡΙΑ (Αιγαίον)

“ΠΥΡΣΟΣ,, Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ 1931

ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ
ΑΛΕΞΙΟΝ ΚΟΛΥΒΑ

Η ΛΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ

Λαϊκή διακοσμητική τέχνη είναι ἡ αντικειμενικὴ ἔκφραση καὶ ἐκδήλωση τοῦ καλλιτεχνικοῦ συναισθήματος μιανῆς ὀμαδικῆς ψυχῆς, πὸν ἐξαορτῶται ἀπὸ τὶς συν-
θῆκες τῆς ὀμάδας, ἀπὸ τὴ δημιουργημένη τεχνικὴ παράδοση καὶ
Ὅρισμὸς καὶ στενοσυνδέεται μὲ πραχτικὸν σκοποῦς, χωρὶς ὅμως νὰ παραμελεῖ
γνωρίσματα καὶ σκοποῦς, πὸν δὲν ἔχουν σχέση ἀποκλειστικὴ μὲ τὴν ὑλικὴ ζωὴ.
λαϊκῆς τέχνης. Ὅπως ὀμαδικὰ ἀκολουθεῖ ὁ λαὸς τὸ ἔθιμο, τὰ τραγούδια,

τὶς παραδόσεις, τὶς θρησκευτικὰς παραστάσεις, ἔτσι ὀμαδικὰ ἀκο-
λουθεῖ καὶ τὴν τέχνην του, γιὰτὶ ἡ ὀμαδικὴ ψυχὴ δὲ συγκινεῖται καὶ δὲν ἐξωτε-
ρικεῖται μὲ τὴν τέχνην τὴ συγκίνησίν της παρὰ γιὰ κείνα, πὸν ἐπειδὴ τὴν πλά-
σανε, τ' ἀποδέχτηκε ὀμαδικὰ.

Σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐποχάς, καὶ στοὺς προϊστορικοὺς ἀκόμα
χρόνους, βρίσκομε τὴ λαϊκὴν τέχνην νὰ δημιουργεῖται καὶ ν' ἀναπτύσσεται στενοδε-
μένη μὲ τὶς πραχτικὰς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ σὲ ὅλα τὰ ἔργα της, καὶ στὰ
πὸ πρωτόγονα ἀκόμη, διακρίνομε καθαρὰ τὴν προσπάθεια γιὰ τὴ διακοσμητικὴ
τοὺς διαμόρφωση. Διαμόρφωσαν λοιπὸν διακοσμητικὰ τὰ ἔργα τοὺς ὅλοι οἱ λαοὶ
σὲ ὅλες τὶς ἐποχάς. Ἡ διαμόρφωση ὅμως αὐτὴ δὲ γίνεται κατὰ τύχη καὶ χωρὶς
αἴσθησιν, ἀλλὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος καὶ τὶς ἀποχτη-
μένες μὲ τὸν καιρὸ συνήθειες. Τὰ σκεῦη στὴν ἀρχὴ γίνονται γιὰ νὰ χρησιμεύσουν
ἀμέσως. Τ' ἀντικατὰ χέρια δούλευαν συνήθως τὰ χρήσιμα ἐργαλεῖα γιὰ τὸ κνήγι,
τὸ ψάρεμα, τὸ χωράφι κτλ., καὶ στὰ χέρια τῆς γυναίκας ἀπόμεινε ἡ συνθετικὴ
δουλιὰ, δηλαδὴ ὁ ἀργαλιὸς, τὸ κέντημα, ἡ κεραμικὴ καὶ ὅσα χρειάζονται γιὰ τὸ σπίτι.

Όταν οι άνθρωποι εγκαταστάθηκαν πια σ' ένα μέρος και έγιναν καλλιεργητές, ή δουλιά τους φυσικά όπως και ή ζωή τους εξαρτήθηκε και κανονίστηκε και αυτή από τὰ φυσικά φαινόμενα, από τούς καιρούς και τούς ανέμους, από τή ζέση και τὸ κρύο, από τὴν ἀνατολή και τὴ δύση, από τὸ βουνὸ και τὸν κάμπο, τὴ θάλασσα, τὸ δάσος και ἀνάλογα από τὸ εἶδος τῶν ζώων πὸν ἀνατρέφουν και από τὰ προϊόντα πὸν καλλιεργοῦν.

Ἡ ἐξάρτηση ὅλων από τὰ ἴδια γιὰ ὅλους φυσικά φαινόμενα δίνει στὴ ζωή τῶν χωρικῶν ἓνα ὁμοιο ρυθμὸ και μιὰ τάξη. Ἡ ὁμοιότητα αὐτὴ τῆς ζωῆς τους ἀναπτύσσει σὲ ὅλους μιὰ ἴδια ψυχικὴ κατάσταση και μιὰ κοινὴ ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωή, πὸν καθορίζεται από τις κοινὲς συνθῆκες και από τὸν κοινὸν οικονομικὸ σκοπὸ. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ συνδέεται στενὰ και ἐκφράζει πραγματικὰ τὸ γενικὸ αἶσθημα τῆς ομάδας (τοῦ χωριοῦ) και ἀποκρυσταλλώνεται στὰ ἔθιμα, πὸν θεωροῦνται και εἶναι γιὰ ὅλους οἱ ἱεροὶ ἄγραφοι νόμοι. Ἐξαιρισμένες οἱ συνήθειες, πὸν από κληρονομιά τις δέχτηκαν οἱ χωρικοί, κρατοῦνται ἀπ' ὅλους αὐστηρὰ και τούς κρατοῦν ὅλους δυνατώτερα. Καὶ σφιχτοδέουν τὸν ἓνα μὲ τὸν ἄλλον σὲ βαθμὸ, πὸν ὁ καθένας τους δὲν ξεχωρίζεται από τὸν ἄλλο, ἀλλὰ εἶναι ἓνα ἄτομο μιανῆς ὁμοιόμορφης ομάδας.

Γιὰ τοῦτο ἡ τέχνη ἢ χωρική, λιγώτερο προσωπική, εἶναι κυρίως τέχνη πὸν τὴ δημιουργήσε ἢ ὁμαδικὴ αἶσθηση γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἀναγκῶν τῆς ομάδας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ θέληση τῆς ομάδας εἶναι κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὴ, θέλει και ἡ τέχνη της νὰ συνεχίζει τὴν κληρονομημένη τεχνικὴ παράδοση. Ἀργότερα, μ' ἓναν τρόπο ἀνάλογο, ἀναπτύχτηκε ἡ λαϊκὴ τέχνη μιανῆς ομάδας μεγαλύτερης (ἐπαρχίας, περιφέρειας, πατριᾶς, φυλῆς, ἔθνους).

Τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἔχουν ιδιαίτερη ἐξέλιξη και ἡ ἱστορία τους θὰ ἦταν σχεδὸν ἀνεξάρτητη από τὴν ἱστορία τῆς τέχνης γενικά. Γιατὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη διαφυλάττει αὐστηρὰ τὰ σχήματα τὰ παραδομένα από τις προηγούμενες γενιὲς και ἔχει στενὸ σύνδεσμο μὲ τις συνήθειες τοῦ τόπου. Παντὸ ἡ λαϊκὴ τέχνη ἔχει μιὰ βραδύτατη ἐξέλιξη, ἀνεξάρτητη από τὴν ἐξέλιξη τῆς τέχνης. Ἔτσι μάλιστα ἐξηγιέται τὸ ὅτι ἡ μορφή τῶν ἔργων τῆς λαϊκῆς τέχνης ἔχει μιὰ κοινὴ ἐκφραση από τούς προϊστορικοὺς χρόνους ἴσαμε σήμερα. Ἡ λαϊκὴ τέχνη στηρίζεται ἐπάνω σὲ μιὰ διαφορετικὴ δημιουργικὴ βάση, ἐπάνω σὲ μιὰ ἐνιαία πνευματικότητα και ἔχει στενὴ σχέση μὲ τὴ ψυχὴ τῆς φύσης, πὸν εἶναι δεμένη μὲ τις συνήθειες και τὴν πίστη. Καὶ γενικὰ τὰ ἔργα της ἔχουν μιὰ ἐνιαία μορφή, γιατί βγαίνουν αὐθόρμητα μέσα από τὴν κοινὴ ἐσωτερικὴ φύση τοῦ πρωτόγονου και ἀπλοϊκοῦ τεχνίτη, ὁ ὁποῖος στὸ ἔργο του κάθε φορὰ προσπάθησε νὰ παραστήσει μιὰν ἀφηρημένη ὅπωςδὴποτε ἔννοια, πὸν μὲ ἀφελῆ τρόπο και αὐθόρμητα γεννήθηκε μέσα του, ἀκριβῶς ὅπως προσπαθοῦν νὰ ἐκφράσουν τέτοιες ἔννοιες τὰ παιδιά στὰ ἀφελῆ τους σχεδιάσματα. Ἐνα από τὰ διασαφησιακὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς γενικῆς ροπῆς τῆς λαϊκῆς ψυχῆς βλέπει κανεὶς στὸν ἀπλοϊκὸ συμβολισμό, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζουν τις θρησκευτικὲς παραστάσεις οἱ πρωτόγονοι λαοί.

Τὸ πιὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι πὸς κατασκευάζονται γιὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται. Ἄλλο γνώρισμα ἐπίσης εἶναι ἡ μορφοποίηση καὶ ἡ σχηματοποίηση τοῦ θέματος, πὸν χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐγκώριο ὕλικό, πὸν δουλεύει ὁ τεχνίτης. Καὶ τρίτο μιὰ ἔντονη τάση γιὰ διακόσμηση, πὸν πολλές φορές ξεπερνᾷ καὶ τὴ λογική, ὅπως τὸ βλέπομε στὶς περισσότερες φορεσιές.

Τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἀπλοποιημένα καὶ μορφοποιημένα ἀπὸ τὴν ἐπίδραση, πὸν ἔχει ἡ τοπικὴ παράδοση ἐπάνω στὸν τεχνίτη, ἀλλὰ καὶ ἡ ζωντανὴ καὶ σχηματοποιούσα θέληση τῆς κοινότητος, ὅπως ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐπίδραση πὸν ἔχουν οἱ συνήθεις, οἱ ὁποῖες δίνουν καὶ τὴν κυρίως δημιουργικὴ ἀξία στὴ λαϊκὴ τέχνη. Ἔτσι ἡ κατανόηση τῶν ἐθίμων τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἔμφυτη ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴ μορφοποίηση καὶ σχηματοποίηση ἀποτελοῦν τὴν ἀπαραίτητη βάση γιὰ νὰ κρίνομε τὴ λαϊκὴ τέχνη. Εἶναι ἀδύνατο λοιπὸν νὰ ἐννοήσομε τὴ φύση κάθε λαϊκῆς τέχνης καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς γιὰ διακόσμηση καὶ διαμόρφωση, ἀν δὲν ἐξετάσομε τὰ ἔθιμα καὶ τὴν πνευματικὴ τους σημασία. Ἔθιμα, διαμόρφωση καὶ διακόσμηση ἔχουν στενὴ ἐσωτερικὴ σύνδεση καὶ σχέση. Πολλὰ φαντά, κεντήματα, σευῆ, χρυσοχοϊκὰ εἶδη, κ.τ.λ. παύουν μὲ τὸ καιρὸ νὰ γίνονται γιὰ τὶς ὠρισμένες συνήθεις πὸν ἐξυπηρετοῦσαν ἀπέβαλε ἡ θέληση τῆς κοινότητος. Ἀπειρα παραδείγματα, βγαλμένα μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, θὰ εἶχαμε νὰ παρουσιάσομε, πὸν θὰ διασάφιζαν τὴ στενὴ σχέση τῶν ἐθίμων μὲ τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ ἀκόμη πόσο τὸ συναίσθημα τῆς κοινότητος ξαπλώνεται ἀπάνω σὲ ὅσα ἀνήκουν στὸ ἀνθρώπινο, τὸ δικό του νοικοκυριό.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη γενικὰ ἀποφεύγει τὴ ρεαλιστικὴ ἀπεικόνιση τῆς φύσης. Τὰ θέματά τῆς εἶναι σχηματοποιημένες ἀπεικονίσεις καὶ τυπικὲς μορφές, πὸν γεμίζουν μιὰ ὠρισμένη καθαρὴ ἐπιφάνεια χωρὶς προοπτικὴ καὶ χωρὶς πλαστικότητες. Αὐτὸ τὸ βλέπομε κυρίως στὰ θέματα τῆς ὕφαντικῆς, κεντητικῆς ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Δίγες πλαστικὲς φόρμες συναντᾶμε, ὅπως π.χ. στὴ ξυλογλυπτικὴ καὶ γλυπτικὴ, πὸν καὶ αὐτὲς ἀνάγονται στὰ ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρήσης.

Τὴ λαϊκὴ τέχνη τὴ διακρίνει μιὰ αὐστηρότητα γραμμῆς, πὸν βγαίνει ἀπὸ τὴ γεωμετρικὴ ἔκφραση. Δηλαδή ὁ ἀπλοϊκὸς τεχνίτης ἐπιδιώκει σὲ μιὰ ὠρισμένη ἐπιφάνεια νὰ σχηματοποιήσει μιὰ γραμμὴ. Αὐτὴ εἶναι ἡ βασικὴ δημιουργικὴ τάση τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν τάση σὰν ἐξέλιξη τῆς εὐθείας γραμμῆς γεννηθήκανε τὰ γεωμετρικὰ διακοσμητικὰ σχήματα, ἀπὸ τὴ στιγμὴ, τὸ γνωστὸ ζιγκ-ζάγκ, ἴσαμε τὰ τετράγωνα, τοὺς ῥόμβους, τὰ σταυροειδῆ, τὰ ἑλικοειδῆ, τὸ μαϊαντρο, τὸν κύκλο κ.τ.λ. Ἡ ἴδια τάση καὶ σὰν ἐξέλιξη τῆς σχηματοποιήσεως μὲ τὴ γραμμὴ δημιούργησε καὶ τὰ διάφορα ἄλλα θέματα καὶ τὶς ἀπεικονίσεις τῆς φύσεως μ' ἀφηρημένες φόρμες (φαντά, ζῶα, ἀνθρώπους), πὸν κι' αὐτὲς ὁ λαϊκὸς τεχνίτης, συνδυάζοντάς τες μὲ τὸ ὕλικό πὸν δουλεύει καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν τεχνικῶν του μέσων, τὶς μετατρέπει σιγὰ σιγὰ σὲ διακοσμητικὰ θέματα. Οἱ γεωμετρικὲς μάλιστα μορφές δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀπλὴ πρόθεση, ἀλλ' εἶναι φυσικὲς καὶ ἀβίαστες ἐκφράσεις, πὸν βγαίνουν ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς συγκίνησεως. Τὸ ξανα-

δούλεμα τῶν ἐντυπώσεων, φωτισμένο, ἀπὸ τῆ συγκίνηση αὐτή, δίνει πλαστικότητα στὰ θέματα, πὸν ἔτσι μεταμορφώνονται σὲ σχήματα καὶ σὲ μορφές. Ἔτσι ἡ ρυθμοποίηση ὑποδείχεται καὶ ἀπὸ αἰσθητικὲς τάσεις καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ δημιουργήσῃ μορφές εὐχάριστες στὸ μάτι. Τὸ φυσικὸ τάλαντο τοῦ λαϊκοῦ τεχνίτη, ἂν καὶ δεμένο ἀπὸ τὸν πατροπαράδοτο τύπο καὶ τὴν τεχνική, δὲ χάνεται ὁλότελα μέσα στὸ σύνολο τῆς ομάδας, ἀλλὰ κατορθώνει σχεδὸν πάντα νὰ δημιουργεῖ καλλιτεχνικὲς κατευθύνσεις, πὸν πηγάζουν ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς δημιουργικῆς του φαντασίας καὶ τὴν ιδιοσυγκρασία του. Καὶ μὲ αὐτὸν ἐπίσης τὸν τρόπο δημιουργοῦνται αἱ οὐσιώδεις τοπικὲς διαφορές, πὸν παρατηροῦνται μέσα στὴ λαϊκὴ τέχνη, ἢ ὅποια, ἂν καὶ ἀντικειμενική, φέρνει ὁπωσδήποτε καὶ κάποια σφραγίδα προσωπικότητας. Στὴ διακοσμητικὴ λοιπὸν αὐτὴ διαμόρφωση τῶν ἀντικειμένων ἢ φυσικὴ προδιάθεση βέβαια δὲν χάνεται, γιὰτὶ ὁ τεχνίτης ὁ προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐαν παράγει μὲ τὴ δημιουργικὴ του φαντασία μορφές, πὸν ἐκτιμῶνται καὶ ἐπιβάλλονται στὴν ομάδα, γιὰτὶ ἔχουν στενὴ σχέση μὲ τὶς συνήθεις. Ἡ ἀνωνυμία τοῦ τεχνίτη δὲν εἶναι ἀπόδειξη πὸς τὸ ἔργο του χάθηκε στὸ σύνολο, γιὰτὶ ὁ τεχνίτης μὲ τὸ δημιούργημά του συνετέλεσε νὰ γίνῃ μία χαρακτηριστικὴ διαφορὰ τῆς τέχνης τῆς τοπικῆς ομάδας καὶ γενικὰ νὰ δυναμώσουν αἱ προϋπάρχουσες διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ τὶς τοπικὲς τέχνες.

Δύσκολο εἶναι βέβαια νὰ βροῦμε ἀπὸ πὸν κατάγονται καὶ πὸς μεταβλήθηκαν μέσα στοὺς αἰῶνες ὅλα τὰ θέματα τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἀπομένει ὅμως βεβαιότατο πὸς ἡ καταγωγή τους εἶναι ἀρχαιότατη καὶ ἔχουν σχέση μὲ παμπάλαιες συνήθεις καὶ σύμβολα. Ὁ συγκεκριμένος μάλιστα ἀριθμὸς τῶν παραστάσεων, πὸν ἔχουν οἱ φόρμες καὶ ἡ διακόσμηση πολλῶν προϊόντων τῆς λαϊκῆς τέχνης, εἶναι κοινὸς σὲ πολλὰ ἔργα, ἔτσι πὸν νὰ μποροῦμε εὐκόλα νὰ τὰ σχετίσουμε μὲ τὴ διακοσμητικὴ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Τὸ ζιγκ-ζάγκ, τὰ δόντια τοῦ λύκου, τὰ τετράγωνα, οἱ σταυροί, οἱ ἔλικες, οἱ μαϊντροί, τὸ δέντρο τῆς ζωῆς, οἱ δικέφαλοι ἀετοὶ ἢ τὰ πουλιά, τὰ καράβια, οἱ ἀνθρωπόμορφες παραστάσεις κτλ., εἶναι παλαιότατα σύμβολα, πὸν φαίνεται πὸς ἀνήκουν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τόσο στὸν κύκλο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὅσο ἐξίσου καὶ στὸν κύκλο διαφόρων ἄλλων πολιτισμῶν.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη ὅλων τῶν ἐποχῶν κάθε λαοῦ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνεται καὶ τὴ διακρίνον ἄποχρώσεις τοπικὲς παρόμοιες μὲ τὶς διαλεκτικὲς τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Ἄν καὶ γεννιέται ἀπὸ τὴν ἔμφυτη καλλιτεχνικὴ διάθεση ἡ ἀνάπτυξη τῆς τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμεύει προπάντων γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὶς λαϊκῆς τέχνης. Πραχτικὲς ἀνάγκες. Ἔτσι καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐκδηλώσεών της ἐξαρτιέται ὄχι μόνον ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ ἀτόμου, τῆς ομάδας ἢ φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς λίγες ἢ πολλὲς ἀνάγκες, τὸν τρόπο καὶ τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς, προπάντων τοὺς οικονομικοὺς ὅρους, πὸν δημιουργοῦν σχεδὸν τὴν ἴδια οικονομικὴ ὑπαρξή. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ ὑλικὸ πὸν χρησιμοποιεῖται στὸ κάθε στάδιον τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς. Ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξη τῆς φυσικῆς καλαισθη-

σίας μιᾶς ομάδας, ἢ ἐξυπηρέτηση τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν, πού ἐξαρτιέται ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς, ὅσο καὶ ἢ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸ χρησιμοποιούμενο ὕλικὸ ἐξηγοῦν τὸ γεγονός, ὅτι στὴ λαϊκῇ τέχνῃ ἔχομε βαθμιαία ἐξέλιξη, πού ὁδηγεῖ πολλές φορὲς σὲ πολυμέρεια.

Ἐπειδὴ ὅλα ὅσα κατασκευάζει ὁ χωρικός — καὶ ἐννοῶ τὸν Ἕλληνα — σπίτι, φαντά, κεντήματα, ξυλουργικὰ ἢ ξυλογλυπτικὰ, κεραμικὰ, μεταλλουργικὰ, ἀργυροχοϊκὰ κτλ., τὰ κατασκευάζει σύμφωνα μὲ τὸ ὕλικὸ πού βρίσκεται στὸν τόπο, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μὴ λησμονοῦμε τὴ μεγάλη ἐπίδραση, πού ἔχει τὸ ὕλικὸ ἐπάνω στὸ κόσμημα. Ἡ πρόθεση δηλαδὴ γιὰ τὴ μορφοποίηση τοῦ ὕλικου, πού γεννιέται στὴν ἀρχὴ μόνον ἀπὸ τὴ διακοσμητικὴ του διάθεση, ὑποτάσσεται καὶ στὴ φύση τοῦ ὕλικου. Τὰ προϊόντα λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐξαρτῶνται ἀπὸ πολλά, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καθαρὴ ἢ ἀνάπτυξή της δείχνει πολλὴ ἀλληλεξάρτηση. Ὁ χαρακτήρας τῆς κατοικίας καθορίζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ὄρους, πού ζεῖ μιὰ οἰκογένεια, καὶ γίνεται ἀπλούστερος ἢ συνθετώτερος ἀνάλογα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς οἰκογένειας. Ἔτσι καὶ οἱ τύποι γιὰ τὰ κεντήματα, τὰ φαντά, τὰ ξυλόγλυπτα, τὰ οἰκιακὰ σκευῆ κτλ. ἐξαρτῶνται καὶ καθορίζονται ἀπὸ τὸν χαρακτήρα τῆς κατοικίας. Ἐπίσης οἱ πλουσιώτερες ἢ εὐτελέστερες φορεσιῆς ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς εὐπορίας, πού παρατηρεῖται τόσο στὰ διάφορα χωριὰ ὅσο καὶ στ' ἄτομα.

Κάθε λαϊκῇ τέχνῃ εἶναι χειροτεχνία. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν οἰκιακὴ καὶ περνώνας ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ τοῦ σπιτιοῦ φτάνει στὴν ἐργαστηριακὴ. Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν οἰκιακὴ στὴν ἐπαγγελματικὴ καὶ σιγὰ σιγὰ στὴν ἐργαστηριακὴ γίνεται ἀπὸ τὰ γνωστὰ αἰτία, πού προκαλοῦν τὸν καταμερισμὸ τῆς ἐργασίας καὶ τὴ διανομὴ τῶν προϊόντων. Ὅσο ἀπλὴ καὶ ὁμοίμορφη καὶ ἂν ὑποθέσομε τὴ ζωὴ τῶν χωρικών, ἢ ἀνάγκη νὰ καταμεριστεῖ ἢ δουλιὰ ἀναφαίνεται ἀπὸ διάφορα αἰτία. Τὴ δουλιὰ πού θὰ κάνει ὁ καθένας πρῶτα μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ ἔπειτα στὸ χωριὸ τὴν κανονίζον φυσικὲς καὶ φυσικοψυχικὲς διαφορῆς, ὅπως εἴπαμε καὶ παραπάνω.

Ἐξω ἀπὸ τὸν πρῶτο αὐτὸν καταμερισμὸ, πού τὸν ὀρίζει ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ ἄλλου εἶδους ψυχοφυσικὲς διαφορῆς ἐπιβάλλον καὶ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας. Ὅταν π. χ. κάποιος ἐπιδείξει περισσότερὴ ἐπιδεξιότητα ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ μιὰ δουλιὰ (τέχνῃ), τότε πρῶτα μέσα στὸ σπίτι καὶ ἀργότερα γιὰ τὸ χωριὸ κάνει ἀντικείμενα τῆς τέχνης αὐτῆς ὄχι μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό του, μὰ καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους. Ἀρχίζει δηλαδὴ τὸ ἄτομο αὐτὸ νὰ δημιουργεῖ μιὰ εἰδικὴ ἀσχολία, ἓνα ἐπάγγελμα, ἀπὸ τὴν ὥρα πού ἀντὶς νὰ κάνει ἓνα ἀντικείμενο μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό του, κάνει καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους καὶ σιγὰ σιγὰ μόνον γιὰ τοὺς ἄλλους. Βέβαια στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴν εἰδικὴ αὐτὴ ἀσχολία δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει, γι' αὐτὸ κάνει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες δουλιῆς. Ὅταν ὁμως ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ ἀξάνει καὶ ὅσο ἡ δεξιότητά του ἀκούγεται, κατορθώνει νὰ καταγίνεται μόνον μὲ τὴν τέχνῃ του.

Ἔτσι ἀναφαίνονται τὰ ἐπαγγέλματα (ξυλουργοί, μεταλλουργοί, σιδεράδες, μουσικοί, ραφτάδες, χρυσορράπτες, ὑφάντρες κλπ.). Φυσικὰ ὁ καταμερισμὸς τῆς

ἐργασίας στὸ χωριὸ ἀυξάνει ὅσο ἀυξάνει ὁ πληθυσμὸς του καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βαθμὸ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ χωριοῦ. Τὸ ἀπομονωμένο χωριὸ ἔχει λιγώτερο καταμερισμὸ ἢ μεγαλύτερη κατανομὴ σ' ἓνα χωριὸ ἐξαρτᾶται ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴν κατανομὴ τῆς ἐργασίας ἀνάμεσα στὰ χωριὰ τῆς ἴδιας περιφέρειας, γιατί ἡ περιφερειακὴ κατανομὴ βοηθεῖ ἢ ἀναπτύχθῃ ἢ τοπικῇ, ὅπως ἡ τοπικὴ ὑποβοηθεῖ τὸν καταμερισμὸ τῆς δουλιᾶς καὶ μέσ' στὴν οἰκογένεια. Ἡ κατανομὴ λοιπὸν ἀναγκάζει καὶ ἐπιτρέπει στὰ ἄτομα νὰ εἰδικευθοῦν. Τὸ εἶδος τῆς εἰδικότητος εἶναι φανερὸ πὼς ἐξαρτιέται καὶ ἀπὸ τὰ φυσικὰ προϊόντα τοῦ χωριοῦ (μαλλί, μπαμπάκι, χῶμα γιὰ ἀγγεῖα κλπ.).

Μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων ἀπὸ τόπο σὲ τόπο μονιμοποιοῦνται τὰ ἐπαγγέλματα, γιατί τότε ἐπιτρέπεται ἡ ἐντατικὴ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ εἶδος, πὸν θὰ καταναλωθεῖ στοὺς τόπους πὸν δὲν κάνουν ἀπ' αὐτό. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ συστήματος, πὸν ἀνάδειξε τὶς συντεχνίες, τὰ συνάφια, ἔβαλε δηλ. σὲ τάξη τὴ μαστοροσύνη, ταχτοποίησε τὴν παραγωγὴ καὶ τὶς τιμὲς καὶ γενικὰ πρόκοψε, γιατί στηρίχτηκε σ' ἓναν καταμερισμὸ πὸ ἀναπτυγμένο. Τέλος ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπτυξη σ' ἓναν τόπο νέων ἀναγκῶν καὶ νέων γούστων, πὸν κάνουν ἐπίσης καὶ μεγαλύτερη τὴν ἀνταλλαγὴ, βοηθοῦν τὴν παραγωγὴ νὰ γίνῃ πὸ ἐντατικὴ καὶ κατὰ συνέπεια τὴν ἀνάπτυξη τῆς χειροτεχνίας

Γίνεται λοιπὸν φανερὸ ὅτι γιὰ νὰ καταλάβῃ κανεὶς τὴ γένεση καὶ τὸ χαρακτῆρα τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται στὶς ἐκδηλώσεις, πὸν μᾶς δείχνει κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἀλλὰ νὰ Σχέση τῆς λαϊκῆς τέχνης προχωρεῖ στοὺς πανάρχαιους χρόνους σπουδάζοντάς με τὴ λαϊκὴ ψυχὴ. τὴν στὸν ἀπλὸ βίον τῶν ἀπολίτιστων λαῶν, ὅπου φαίνεται καθαρὰ πὼς γεννήθηκε ἀπὸ τὴ ψυχὴ τοῦ συνόλου.

Ἡ ψυχὴ αὐτὴ τοῦ συνόλου εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ ψυχὴ τοῦ ἀτόμου, γιατί ἀποτελεῖ ὅχι ἓνα ἀπλὸ ἄθροισμα ἀπὸ ἀτομικὲς συνειδήσεις, ἀλλὰ μιὰ ἐνότητα πνευματικῇ. Αἱ ἀλληλεπιδράσεις τῶν ἀτόμων γεννοῦν ἐντελῶς ἰδιόρρυθμα ψυχικὰ φαινόμενα, πὸν ἂν καὶ ὑπάρχουν στὴ ψυχὴ τοῦ ἀτόμου, εἶναι ἀδύνατο νὰ παραχθοῦν καὶ νὰ ἐκδηλωθοῦν ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ψυχὴ. Γιὰ τὴ γένεσίν τους ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχουν πολλὰ ἄτομα καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασή τους. Μόνον ἡ συνύπαρξη αὐτῆ τῶν ἀτόμων καὶ ἡ ἀλληλεπίδραση τους ὁδηγεῖ σὲ νέα φαινόμενα μὲ δικούς τους ξεχωριστοὺς νόμους, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν θὰ μπορούσε νὰ προβλέπει ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία. Ἐνα τέτοιο ἐνιαῖο σύνολο, μιὰ τέτοια ὁμάδα εἶναι βέβαια κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸ ἄτομο καὶ δημιουργεῖ ἀξίες, πὸν μὲ τὴ σειρά τους ἐπιδρᾶνε ἀπάνω στὴ ψυχὴ τῶν ἀτόμων, δίνοντάς τους ἓνα νέο σπουδαῖο περιεχόμενο.

Στὶς γνωστὲς ἐκδηλώσεις τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς (γλῶσσα, θρησκεία, συνήθειες κ.λπ.) πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη. Καὶ ὅπως γιὰ νὰ καταλάβομε ὀλωσ-διόλου τὴ φύση τῆς γλῶσσας ἔχουμε ἀνάγκη τῆ βοήθεια τῆς λαοψυχολογίας, πὸν ἐρευνᾷ τὶς ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς καὶ τὶς αἰτιώδεις τους σχέσεις, καὶ νὰ

εισδύσομε μέσα στη ψυχή τῆς ομάδας ἢ τῆς φυλῆς, ἔτσι γιὰ νὰ νιώσομε ὅσο πρέπει τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ νὰ ἐξακριβώσομε τὸ χαρακτήρα της πρέπει νὰ γνωρίζομε τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς τῆς ομάδας μέσα στὶς ὁποῖες γεννιέται, δηλαδὴ γλῶσσα, θρησκεία, συνήθειες, παραδόσεις, φυσικὸ περιβάλλον, συνθῆκες καὶ τρόπο ζωῆς, ὅσο τὸ δυνατόν ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ βίον καὶ τὸν πολιτισμὸ του.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη σὰν ἐκδήλωση τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς, σὰν ἓνα μέσο ἐκφραστικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει τὶς ἴδιες περιπέτειες, ἐξελίξεις καὶ ἐπιδράσεις, πὸν ἔχουν ἡ γλῶσσα, οἱ συνήθειες κλπ. ἐνὸς λαοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια οἱ μορφές

Σχέση τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς, οἱ ἐκδηλώσεις καὶ ἡ ἐξέλιξίς της ἐξαρθῶνται ἀπὸ τὸ μὲ τὸ φυσικὸ, ἱστορικὸ φυσικὸ περιβάλλον, τὶς συνήθειες καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς πὸν ἀκολουθεῖ ἡ ομάδα. Ἀργότερα βέβαια σ' αὐτὰ προσθέτονται καὶ οἱ συνθῆκες, πὸν δημιουργεῖ ὁ ἱστορικὸς

βίος καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς κοινῆς. Ἐτσι τὰ προϊόντα τῆς λαϊκῆς τέχνης γίνονται περισσότερο πολύπλοκα καὶ ἡ σύγκρησή τους αὐτῇ δυναμώνεται καὶ ἀπὸ τὶς ξένες ἐπιδράσεις, πὸν εἶναι συνέπεια τῆς ἐπιμιξίας τῶν λαῶν. Αὐτὸ βέβαια δημιουργεῖ πολλὰς δυσκολίες γιὰ κείνον πὸν θέλει νὰ ἐρευνήσῃ τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτήρα, πὸν παρουσιάζει ἡ λαϊκὴ τέχνη μιᾶς ομάδας ἢ μιᾶς φυλῆς. Καὶ εἶναι φυσικὸ αὐτὸ νὰ συμβαίνει πρὸ πάντων στὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη ἀπὸ τὴ γεωγραφικὴ τῆς θέση, τὸ πολύμορφο κλίμα της καὶ ἀπὸ τὶς πολλὰς καὶ μεγάλες περιπέτειες τῆς φυλῆς. Μολαταῦτα δὲν πρέπει κανεὶς νὰ νομίσει ὅτι ἡ λαϊκὴ τέχνη μιανῆς φυλῆς χάνει γιὰ αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸν ἰδιόρρυθμον χαρακτήρα της, γιὰτὶ σὰν ἐκδήλωση τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς πὸν εἶναι, δείχνει καὶ ἀντοχὴ καὶ ἀφομοιωτικὴ δύναμη, πὸν ἡ ἔκτασή της εἶναι βέβαια ἀνάλογη μὲ τὸ βαθμὸ τῆς συντηρητικότητος καὶ τῆς ὀρμῆς γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση τοῦ λαοῦ.

Ἐτσι κάθε ἐπίδραση ἀκόμη καὶ τὴ σπουδαιότερη, πὸν τὴν ἐξασκοῦν κυρίως τὰ τεχνικὰ δημιουργήματα, πὸν ἔρχονται στὰ χωριὰ ἀπέξω, ἢ λαϊκὴ τέχνη μπορεῖ καὶ τὴν ἐξουδετερῶνει σ' ἓνα μεγάλο βαθμὸ, γιὰτὶ ὅλα τὰ ξένα στοιχεῖα εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τ' ἀφομοιώσει μιὰ φορὰ γιὰ πάντα μὲ τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, πὸν μένουν σχεδὸν πάντα ἀμετάβλητοι, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, μὲ τὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν τῆς φυλῆς, τὶς παραδόσεις, τὶς συνήθειες καὶ μὲ τὴν πατροπαράδοτην τεχνικὴν. Γι' αὐτὸ κάθε ἐπίδραση ξένης τέχνης, πὸν σιγὰ σιγὰ ξαπλώθηκε στὰ μυστηριώδη καταφύγια τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, γονιμοποιεῖται, μεταμορφώνεται ἢ μεταβάλλεται καὶ ἀπλοποιεῖται στὸ χωριό. Καὶ ἔτσι συμβαίνει νὰ μὴν ἐπιβάλλεται στὸ χωριὸ παρὰ μόνον ἐκεῖνο, πὸν προσαρμόστηκε στὸ γούστο τοῦ συνόλου.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι τὴν ἑλληνικὴν λαϊκὴν τέχνην πρέπει νὰ τὴ νιώσομε σὰν ἔκφραση τοῦ συνόλου μιᾶς μεγάλης ἑλληνικῆς ομάδας, πὸν τὰ μέλη της εἶναι οἱ τοπικὲς ομάδες. Σὲ κάθε ὁμῶς τοπικὴν ομάδα διακρίνομε ἀμέσως κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα τὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ἐτσι λοιπὸν γιὰ

να μελετήσουμε τὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη σὺν ὅλῳ της θὰ ἔπρεπε πρῶτα ἐντελῶς ἰδιαίτερα νὰ ἐρευνήσουμε κάθε χωρὶ καὶ κάθε περιφέρεια ἀνάλογα μὲ τὴ σχέση τους πρὸς τὸ φυσικὸ, ἱστορικὸ, κοινωνικὸ κτλ. περιβάλλον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ μακρὸν χρόνον ἔρευνας καὶ ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ μελέτη.

Γι' αὐτὸ πρὸς τὸ παρὸν ἡ ἱστορικὴ κατάταξη τῶν ἔργων τῆς λαϊκῆς διακοσμικῆς εἶναι δυσκολώτατη, ἐπειδὴ σχεδὸν πάντοτε ὑπάρχουν στὰ ἔργα κάθε τοπικῆς ομάδας ἀνακατωμένες διάφορες ἐπιδράσεις, πὺν ἂν καὶ πολλὰ φορὲς δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀναμίξεις τοῦ ἱστορικοῦ βίου ὀφείλονται ὅμως σὺς διάφορες ἄλλες σχέσεις τῆς λαϊκῆς τέχνης, πὺν προείπαμε, γιὰτι καὶ αὐτὲς συντελοῦν σὲ μεγάλον βαθμὸν σὴν ἐξήγησιν τῆς διαφορᾶς τῶν τοπικῶν μορφῶν καὶ κάνουν δύσκολη τὴ διάκρισιν τῶν διαφορῶν ἱστορικῶν κυρίως ἐπιδράσεων ἢ συντηρητικότητά καὶ ὁ τοπικισμὸς τῆς λαϊκῆς τέχνης. Γιὰτι αὐτὲς, διατηρόντας καὶ τὰ προϊστορικὰ ἀκόμη σχήματα, συντέλεσανε κάθε φορὰ νὰ ἀφομοιωθεῖ σὲ μεγάλον βαθμὸν κάθε νέον μοτίβον τῶν διαφορῶν ἐποχῶν. Καὶ ἔτσι παρουσιάζονται προϊστορικὰ θέματα ἐνωμένα μὲ βυζαντινὰ καὶ τὰ δευτέρω συγχωνευμένα μὲ φόρμες ἀνατολικῆς, βενετσιάνικης ἢ τούρκικης. Ὁ κατασκευαστὴς δηλαδὴ, ἐνῶ δεχότανε τὴ ξένη ἐπίδρασιν, ἐπαναλαμβάνανε ἀσυνείδητα τὰ πατροπαράδοτα θέματα. Μποροῦμε βέβαια νὰ ξεχωρίσουμε τὰ θέματα σὺς γενικὲς τους γραμμὰς, ὅπως σὲ ὅσα κρατοῦνε τὸν παλιὸν αὐτόχθονον ρυθμὸν καὶ σὲ ὅσα ἔχουν ὑποστῆ ἐπιδράσεις γενικά. Δυσκολώτατον ὅμως εἶναι φυσικὰ νὰ παρακολουθήσουμε κάθε ἐπίδρασιν καὶ ἐξέλιξιν τους, ἔστω καὶ ἂν προηγηθεῖ συστηματικὴ τοπικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη.

Τὰ ἔργα, πὺν μὲ περισσώτερη σχεδὸν βεβαιότητα μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε, εἶναι τὰ ἔργα τῆς ὑφαντικῆς καὶ κυρίως τῆς κεντητικῆς, δηλαδὴ τὰ ἔργα τῆς ἀποκλειστικῆς οἰκιακῆς γυναικειᾶς χειροτεχνίας.

Ἐξετάζοντας τὴ γλῶσσα, τοὺς μύθους, τὸ τραγούδι κτλ. μᾶς ομάδας, μαθαίνομε τοὺς φόβους, τὺς ἐλπίδες, τὰ ἰδανικά της, τὴν πίστιν της, τὺς ἀντιλήψεις της γιὰ τὸν κόσμον κτλ. Μὲ τὸν ἴδιον τρόπο μᾶς βοηθεῖ καὶ ἡ Σημασία τῆς ἔρευνας τῆς λαϊκῆς τέχνης νὰ γνωρίσουμε τὴ λαϊκὴ ψυχὴ. Γιὰτι μελετᾶ τῆς λαϊκῆς τέχνης. τὸντας τὴ λαϊκὴ τέχνη μᾶς φυλῆς βοίσκομε χίλια δυνὸ σημεῖα, πὺν μᾶς φανερόνουν ὄχι μόνον τὸ μέτρο τῆς αἰσθητικῆς ἐνός λαοῦ, μὰ τὺς ἀρέσκειές του, τὺς προτιμήσεις του, τὺς ἐντυπώσεις του, τὰ ἐνδιαφέροντά του, τὺς ἀντιλήψεις του, καὶ ἀκόμη τὺς σχέσεις του μὲ τὸ θρυλικὸ περιβάλλον, τὸ φυσικὸ, καὶ τὸ ἱστορικὸ. Ἡ γνώσιν αὐτὴ, συνδυασμένη μὲ τὴ γνώσιν πὺν μᾶς δίνει ἢ ἔρευνα καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, μᾶς βοηθεῖ ἔπειτα γιὰ νὰ ἔχομε σαφῆ συνείδησιν τοῦ χαρακτήρα τῆς ομάδας ἢ τῆς φυλῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἰδιοσυγκρασίας, πὺν τὴν ξεχωρίζουν ἀπὸ ἄλλες φυλές. Τὰ δημιουργήματα λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι φυσικὸν νὰ μᾶς ὀδηγοῦν σὴν γνώσιν τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μᾶς βοηθοῦνε γιὰ νὰ νιώσουμε συνειδητὰ τὸ χαρακτήρα τῆς φυλῆς καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ πολιτισμοῦ της. Βέβαια ἢ λαϊκὴ τέχνη σὸν ὀμαδικὴ ἐκδή-

λωση βρίσκεται έκτεθειμένη σὲ πολλές ἀντιθέσεις καὶ ἐπιδράσεις, ὅπως εἶδαμε, ἀλλὰ ἢ ἐσωτερικὴ, ἢ ψυχικὴ διάθεση κάθε λαοῦ ἀποδείχεται πάντοτε καὶ ἐκδηλώνεται σὲ μιὰ στενὴ σχέση, πὸν μᾶς ὁδηγεῖ στὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ στὶς ροπὲς τοῦ κάθε λαοῦ. Ἔτσι καὶ ἡ λαογραφία, πὸν ἐξετάζει ἀντικειμενικὰ τὴν ἐθνικὴ ζωὴ καὶ ἐρευνᾷ τὴν ψυχοπνευματικὴν βάση τοῦ λαϊκοῦ «εἶναι», συγκεντρώνοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται ἡ λαϊκὴ ψυχὴ, μᾶς βοηθεῖ νὰ νιώσομε τὴ φύση καὶ τὴ σημασίαν τῆς λαϊκῆς τέχνης, τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ μελέτη βοηθεῖ τὴ λαογραφία νὰ ἐξακριβώνει στοιχεῖα πὸν τῆς εἶναι χρήσιμα. Γιατὶ ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐξετάζει τὸ ἐφαρμοσμένον μέρος τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, πὸν στεροσυνδέεται μὲ τὶς συνήθειες καὶ τὴν οικονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας. Γιὰ τοῦτο μιὰ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης, πὸν θὰ μᾶς δείξει πὼς πρέπει νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ τὴν ἀναζωογόνησίν της, γιὰ τὴ δημιουργίαν ἑνὸς νέου καλλιτεχνικοῦ κλάδου, θὰ στηριχθεῖ καὶ ἀπάνω στὴ λαογραφία, μὲ τὴν ὁποίαν θ' ἀποτελεῖ γιὰ καιρὸν ἀκόμα στὸν τόπον μας τοῦλάχιστο ἓνα σύνολο.

Ἡ σημασία τῆς λαϊκῆς τέχνης γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς φυλῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος καταφαίνεται καθαρὰ ὅταν κανεὶς ἐξετάσει τὴν σχέση της μὲ τὴν κυρίως τέχνην. Ἡ κυρίως τέχνη, ὅπως εἶπαμε, διακρίνεται ἀπὸ τὴν λαϊκὴν, προπάντων γιὰ τὸ εἶναι δημιουργία ἐνσυνείδητη τῆς προσωπικότητος. Ἀλλὰ ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι κάτι πὸν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ μονάχον, γιὰ τὸν δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητηθεῖ ὅτι μεγάλη σημασία ἔχει γιὰ τὴ γένεσίν της τὸ περιβάλλον. Ἐνα κομμάτι ἀπὸ τὸ περιβάλλον αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ λαϊκὴ τέχνη, πὸν ὄχι μόνον μπορεῖ νὰ ἐπηρεάσει αἰσθητικὰ, ἀλλὰ καὶ προσφέρει παρόρμηση καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, πὸν ἡ προσωπικότης χρησιμοποιεῖ ἔστω καὶ μεταβλημένα γιὰ τὴ δημιουργίαν της. Ὅπως δηλ., γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε ἓνα πολὺ γνωστὸ παράδειγμα, ὁ Ὅμηρος δημιούργησε τὰ ἀθάνατά του ἔπη χρησιμοποιώντας τὰ λαϊκὰ τραγούδια, πὸν ὑμνοῦσαν τὶς πράξεις τῶν Θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ ὁ μέγας ζωγράφος καὶ γλύπτης ἔχει πάντως νὰ ὠφεληθεῖ πολλὰ, ἂν γνωρίζῃ τὶς μορφὰς τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἢ ὁποῖα τοῦ μαθαίνει τὸ χαρακτήρα τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν παίρνει θέματα γιὰ ἐμπνευση, πὸν τὸν βοηθοῦν νὰ μείνῃ πιστὸς στὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς του. Καὶ ὅπως τὸ μεγάλο ποίημα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς εἶναι μιὰ νέα σύνθεσις ἀπὸ στοιχεῖα ποιητικὰ, πὸν ἔζησαν στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, σύνθεσις πὸν φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητος, ἔτσι καὶ ἡ πραγματικὰ αἰώνια τέχνη χρησιμοποιεῖ τὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς γιὰ νὰ δημιουργήσῃ τὶς συνθέσεις της, πὸν ἐμψυχώνει μὲ τὴν πνοὴν τῆς μεγάλης προσωπικότητος. Γιατὶ στὸν κόσμον δὲν μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ τίποτε ὅταν δὲν ἔχει χωμένες τὶς ρίζες του στὸ παρελθόν. Εἶναι αὐτὸ ἀλήθεια, πὸν τὴν ἐπεβεβαίωσαν τὰ παραδείγματα ὄλων τῶν ξένων λαῶν, στοὺς ὁποίους ὄχι μόνον ἡ καλλιτεχνικὴ τους βιοτεχνία, ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη τῶν μεγάλων δημιουργῶν βλάστησε ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν καὶ ἔχει τὶς ρίζες στὸ χῶμα τοῦ τόπου της.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη καὶ ἡ κυρίως τέχνη ἔχουν τὶς ἴδιες ψυχολογικὰς βάσεις. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι ἡ κυρίως τέχνη εἶναι δημιουργία τῆς προσωπικότητος ἀποτελεῖ τὴν κυριώτερη διαφορά μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς λαϊκῆς Δαϊκῆ τέχνης. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι προϊόν τοῦ ἀτόμου καὶ ὄχι τοῦ συνόλου μιᾶς ομάδας, ἔχει χαρακτήρα ἐξαιρετικὰ ὑποκειμενικὸ καὶ ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τεχνικὴ παράδοση.

Ἐνα ἄλλο διακριτικὸ γνώρισμα, πὸν ξεχωρίζει τὴ λαϊκὴ τέχνη ἀπὸ τὴν κυρίως τέχνη, εἶναι ὅτι ἐνῶ ἡ λαϊκὴ τέχνη ἐξυπηρετεῖ πραχτικὸν σκοπὸν ἀπὸ τοὺς ὁποίους γεννήθηκε, ἡ μεγάλη τέχνη δημιουργεῖ μονάχα γιὰ νὰ δημιουργεῖ καὶ χάνει τὸν καλλιτεχνικὸν τῆς χαρακτήρα ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὸν δημιουργεῖ μόνον γιὰ οικονομικοὺς καὶ μόνον γιὰ πραχτικὸν σκοποὺς γενικά. Γιατὶ εἶναι γνωστὸ πὸς, ἂν ἡ λαϊκὴ τέχνη βγαίνει ἀπὸ μιὰ διακοσμητικὴ ὁρμὴ καὶ συνδέεται κατ' ἀνάγκη μὲ τὴν ἐξυπηρέτησιν πραχτικῶν σκοπῶν, τὰ δημιουργήματα τῆς κυρίως τέχνης ὀφείλονται πρῶτα ἀπ' ὅλα στὴν ἐσωτερικὴ ἀνάγκη πὸν νιώθει ὁ καλλιτέχνης νὰ ἐκφράσει τὸ ψυχικὸ του περιεχόμενον ἢ νὰ μᾶς δώσει μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἐκφρασὴ τὴν ἀντίληψίν του γιὰ τὸν κόσμον, τὴν πίστη του στὸ νόημα τῆς ζωῆς κτλ. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ κυρίως τέχνη ἐξυπηρετεῖ ὑψηλοὺς σκοποὺς τοῦ πνευματικοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνῶ ἡ λαϊκὴ τέχνη περιορίζεται μετριόφρονα στοὺς πραχτικὸν σκοποὺς τοῦ ἀπλοῦ βίου τοῦ λαοῦ, ἀνυψώνοντας καὶ ἐξυγενίζοντας τ' ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου μὲ φιλοκαλίαν καὶ καλαισθησίαν, μὲ τὸ καλλιτεχνικὸ σχῆμα καὶ τὸ διάκοσμον.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ εἶναι φανερὸ πὸς ἀνάμεσά τους τὰ δυὸ αὐτὰ εἶδη τῆς τέχνης ἔχουν καὶ χρονολογικὴ διαφορά, ἀφοῦ ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι πρόδρομος τῆς μεγάλης τέχνης καὶ ἀφοῦ ἡ τελευταία εἶναι δημιουργία τῶν ἀτόμων, πὸν σιγὰ σιγὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴν ψυχὴν.

Τονίσασαμε παραπάνω πόσον πολὺ μᾶς βοηθεῖ ἡ λαϊκὴ τέχνη γιὰ νὰ γνωρίσωμε τὸν χαρακτήρα μιᾶς φυλῆς καὶ νὰ δημιουργήσωμε ἔτσι τὶς προϋποθέσεις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς καὶ τὶς κατευθύνσεις του. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν Χρησιμότητῆς τῆς ἐθνικῆς ὀφέλειαν συντελεῖ μὲ τὰ ποικίλα τῆς δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς τέχνης. στὴν καλλιέργειαν τοῦ καλλιτεχνικοῦ συναισθήματος. Τέλος οἱ οικονομικὲς ὀφέλειαι, πὸν προέρχονται ἀπὸ τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς, εἶναι μεγάλας. Ἡ μελέτη λοιπὸν τῆς λαϊκῆς τέχνης δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον σκοπὸν ἐπιστημονικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν, ἀλλὰ καὶ ἐθνικόν. Ἔργον τῆς δὲν εἶναι μόνον νὰ μαζέψῃ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ λαοῦ, πὸν σωθήκανε ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ, καὶ νὰ τὰ διαφυλάξῃ στὰ βιβλία καὶ στ' ἀρχεῖα. Γιατὶ ἡ λαϊκὴ ψυχὴ μὲ τὶς ἴδιαι δημιουργικὰς δυνάμεις πὸν δημιούργησε τόσας μορφὰς ἐξακολουθεῖ ἀκόμη μὲ διαφορετικὰς συνθήκας νὰ παράγει καινούριαι, πὸν κι' αὐτὲς συντελοῦν στὴν γνώσιν τοῦ λαϊκοῦ βίου. Ἔτσι ἡ ἔρευνα τῆς λαϊκῆς τέχνης ἔχει καὶ τὸ σκοπὸν νὰ συνδέσῃ τὸν ἄνθρωπον

μέ τῇ γῇ καὶ τὸ λαὸ τῆς χώρας ποὺ κατοικεῖ, καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ νὰ βρεῖ τὸ δρόμο, ποὺ ὀδηγεῖ στὰ βασικὰ προβλήματα τῆς φύσης τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἔτσι ἡ λαϊκὴ τέχνη παίρνει καὶ ἐξαιρετικὴ παιδαγωγικὴ σημασία, γιατί τὰ καινούρια ἐκπαιδευτικὰ συστήματα στίς φωτισμένες χώρες στηρίζουν ὅλην τὴν ἐργασία τοῦ λαϊκοῦ σχολειοῦ ἀπάνω στὴν πατριδογνωσία μὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις. Ἰδιαιτέρα χρησιμοποιοῦν τὶς σχηματοποιημένες φόρμες τῆς λαϊκῆς δημιουργίας γιὰ τὴν ἱχνογραφία καὶ τὴ χειροτεχνία ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κέντρο τῆς σχολικῆς ἐργασίας στίς κατώτερες τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολειοῦ. Ἡ λαϊκὴ τέχνη μὲ τὰ προβλήματα τῆς καὶ τὴ χρησιμοποίησή της εἶναι ἓνας σπουδαιότατος παράγοντας, ποὺ ἔχει ἓνα πολὺ μεγάλον ἐκπολιτιστικὸν ὀρίζοντα καὶ ἀπὸ κοινωνιολογικὴ καὶ ἀπὸ αἰσθητικὴ, παιδαγωγικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἄποψη. Ἡ συμβολὴ μάλιστα τῆς σπουδῆς τῆς λαϊκῆς τέχνης στὴν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας εἶναι σημαντικὴ καὶ σπουδαία. Γιατὶ ἀπὸ τῆ λαϊκῆς τέχνης μπορεῖ ν' ἀντλήσει κανεὶς πολλὰ παραδείγματα, κυρίως ἀπὸ τὶς τεχνικὲς μορφές. Προπάντων πρέπει νὰ νιώσει τὸ πνεῦμα τοῦ συνδέσμου τῆς ὕλης μὲ τὴ μορφοποίηση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς σχηματοποίησης, ποὺ θὰ βόηθήσουν πολὺ γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν νέες φόρμες καὶ νὰ δοθεῖ καινούρια ἔκφραση σχηματοποίησης στὴν Τέχνη. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ν' ἀπασχολεῖ μόνο τοὺς λίγους ἐρευνητές, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρει καὶ τὸ λαὸ μας ὀλόκληρο, ποὺ εἶναι ὥρα ν' ἀρχίσει νὰ νιώθει καὶ νὰ ἐχτιμᾷ τὰ σχήματα καὶ τὶς μορφές, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν τὴ συνολικὴ ψυχὴ. Ὁ καθένας μας δηλαδὴ πρέπει νὰ ἀποχτήσῃ τὴν αἴσθησιν καὶ τὴν ἐπίγνωσιν πὼς ἡ καλλιτεχνικὴ συμβολικὴ δύναμις τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι κληρονομία ζωντανή, χρήσιμη γιὰ τὸ παρόν, καὶ ὄχι ν' ἀγκαλιάσει τὴ λαϊκὴ τέχνη καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται γι' αὐτὴ μόνον ὡς διακοσμητικὸς ἐρασιτέχνης τοῦ παράξενου.

Στὴ δουλιὰ τοῦ ἐρευνητῆ πρέπει νὰ προστεθεῖ ὀλοένα καὶ περισσότερο κι' ἡ δουλιὰ ἐκείνη, μὲ τὴν ὁποία τὰ μνημεῖα τῆς λαϊκῆς τέχνης γίνονται γνωστὰ καὶ προσιτὰ σὲ ὄλους καὶ κυρίως στοὺς ἀστυκὸν πληθυσμοὺς τῶν πόλεων. Γιὰ τὸν τόπο μας, ἔστω κι' ἂν δὲν αὐξάνουν οἱ ἐρευνητές, πρέπει μολατὰυτα ν' αὐξάνουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν αἴσθησιν τῆς ὠφέλειας, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ ποὺ προάγει μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ συνολικὸν πνεῦμα τῆς κοινότητος. Μιὰ ἀπὸ τὶς ὠφέλειες αὐτῆς εἶναι π.χ. ἡ συμβολὴ ποὺ παρέχει ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴ δημιουργία τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος μιᾶς κοινότητος, ὅπως ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος εἶναι καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐκφράσεις αὐτῆς τῆς ἐνότητος, ἐπάνω στὴν ὁποία στηρίζονται τὰ θεμέλια ἐνὸς λαοῦ.

Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη στίς διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης τὸ χροστώμε στὸ ρωμαντισμὸ τοῦ περασμένου αἰῶνα, ποὺ μ' ἀγάπη καὶ κατανόησιν ἀνέλαβε νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ μᾶς γνωρίσει τὶς ἀξίες τοῦ παρελθόντος. Ἐτσι καὶ τὴ μελέτη τῆς λαϊκῆς τέχνης ὑπόδειχνε τότε τὴ λαϊκὴ τέχνη. ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκανοποιηθεῖ κάπως ἡ νοσταλγικὴ λαχτάρα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ γνωρίσει κάτι ποὺ δὲ θὰ ξαναγίνει πιά, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἐπιθυμία γιὰ νὰ συντηρήσῃ μνημεῖα παρά-

ξένα και πρωτότυπα, στα όποια ο ένθουσιασμός των όλίγων διέβλεπε μεγάλες αισθητικές αξίες.

Βέβαια μπορούμε να βροῦμε και τώρα μιὰ ρωμαντική διάθεση και μιὰ περιορισμένη έθνικιστική τάση στο βάθος του ενδιαφέροντος για τή λαϊκή τέχνη, πού προκάλεσε μιὰ κίνηση, άλλου δυνατώτερη και άλλου έπιπολαιότερη, σε όλους τους ευρωπαϊκούς λαούς τα τελευταία όγδόντα χρόνια. Αλλά ή μονομέρεια τής έθνικιστικής και ρωμαντικής αντίληψης είναι γνωστό πια πώς έμπόδισαν τήν αντικειμενική λύση των προβλημάτων τής λαϊκής τέχνης, γιατί όσοι εργάστηκαν με τις αντιλήψεις αυτές υποχρεώθηκαν να σχηματίσουν από πριν θεωρίες σύμφωνα με τις αντιλήψεις τους, πού οι μελέτες τους έπειτα οι συνθετικές είχαν σκοπό να τις επαληθεύσουν. Δηλαδή οι έρευνες για τήν καταγωγή, εξέλιξη και τή σημασία γενικά τής λαϊκής τέχνης δεν έγιναν ως τήν ώρα παντού με μέθοδο επιστημονική. Μολαταῦτα είναι αλήθεια πώς ή ρωμαντική αντίληψη άλλου έγένησε κι άλλου δυνάμωσε το ενδιαφέρον και τον ένθουσιασμό σε πολλές μεγάλες προσωπικότητες πού στρέψανε συνειδητά τήν προσοχή τους στα καλλιτεχνικά προβλήματα του τόπου τους, στη φύση και στην έσωτερική σημασία τής λαϊκής τέχνης. Και έτσι έγινε ή λαογραφία και ή λαϊκή τέχνη ένα σπουδαιότατο επιστημονικό θέμα για τήν εξέύρευση του δρόμου, πού οδηγεί στα βασικά προβλήματα τής φύσεως του λαού και τής ψυχής του και μαζί μ' αυτά στη δημιουργία και στη διαμόρφωση. Η έρευνα λοιπόν τής λαϊκής ψυχής και τέχνης, πού τήν προκάλεσε ή επιστημονική ανάγκη, δημιούργησε από τήν άλλη μεριά και μιὰ σύγχρονη κίνηση, πού νοσταλγεί τον άπλο ρυθμό τής ζωής και γυρνεί στα έργα τής τέχνης μιὰ καινούρια απλότητα τόσο στο ρυθμό όσο και στο σχήμα. Και ή κίνηση αυτή δεν είναι μόνο εντελώς συγχροισμένη με τή ριζοσπαστική καλλιτεχνική έννοια, πού σχετίζεται με τα παραδείγματα τής πρωτόγονης τέχνης, αλλά είναι και κίνηση πού γεφυρώνει, σα να πούμε, τις κοινωνικές τάξεις με τήν ιδέα τής λαϊκής ψυχής και μιὰ διαμαρτυρία κατά τής νοσησαρχίας, του κοσμοπολιτισμού και τής βιομηχανοποίησης του κόσμου.

Η κίνηση αυτή δημιούργησε από τή μιὰ μεριά τήν αντίληψη πού θέλει ν' απομακρύνει από τήν κάθε άψυχη — χαρακτηριστική των κουρασμένων — απομίμηση ξένων ρυθμών, κι από τήν άλλη να δυναμώσει και ν' ανανεώσει τή λαϊκή ψυχή έτσι, πού στο μέλλον ή καλλιτεχνία να στηριχτεί σε γόνιμη δημιουργική βάση. Επίσης ανακαλύπτει μέσα στους ανθρώπους του λαού και του χωριού εκείνο το κάτι πού είναι ο έθνικός χαρακτήρας, πού ή γνωριμιά του θα χρησιμεύσει να δώσει στον καλλιτέχνη νέες δημιουργικές δυνάμεις, όπως στον Άνταϊο, το γυνό του Ποσειδώνα, του ανανεώνει τή δύναμη ο κόρφος τής μητέρας του Γής σαν τήν άγγιζε. Τέλος ή κίνηση αυτή ζητεί τήν έξυπνη χρησιμοποίηση του υλικού πού άσκοπα χάνεται, ζητεί το καθαρό σχήμα πού κι αυτό διαφθάρηκε, τή σταθερή αίσθηση πού έλειψε πια από τους κατοίκους των πόλεων, τήν απλή και οικονομική πορεία τής εργασίας πού υπήρχε άλλοτε.

Γιὰ τοῦτο μιὰ μελέτη, πὸν θὰ γίνῃ σήμερα, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ τέχνη, πὸν δὲ θέλει νὰ μᾶς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ παρὸν καὶ τὰ προβλήματα του, οὔτε καὶ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο τῆς ἐπιστήμης, εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐξετάσῃ τὸ καθετὶ πὸν θὰ χρησιμεύσῃ γιὰ τὴν τελειότερη κατανόηση τῆς μορφῆς τῶν ἔργων τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ προπάντων νὰ περισυλλέξῃ ὅσο μπορεῖ περισσότερα στοιχεῖα γιὰ μελλοντικὰ συνθετικὰ εὐρύτερα ἔργασια. Γιατὶ στὸν τόπο μας δὲν ἔχουν γίνῃ παρὰ ἐλάχιστες ἔργασια γιὰ νὰ ἐπιτραπῇ νὰ διατυπωθοῦν δικαιολογημέναι αἰσθητικὰ, ἱστορικὰ, ἐξελεχτικὰ κτλ. θεωρίαι γιὰ τὴ λαϊκὴ τέχνη. Ὅσο καὶ ἂν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἢ ἔλλειψη κάθε πεποίθησης ἀπὸ πρῖν, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἀντικειμενικὴ συναγωγὴ τῶν συμπερασμάτων, νομίζω πὸς ὅσοι θὰ βαλθοῦν νὰ μελετήσουν τὴ λαϊκὴ τέχνη μας πρέπει ν' ἄρχουν καὶ τὴν πεποίθησιν πὸς ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς θ' ἀρχίσει μιὰ ἐξέλιξις, πὸν κάθε μέρα θ' ἀναδείχνῃ τὴν τέχνη τοῦ λαοῦ μας πολὺτιμη συνεργάτρια γιὰ τὴν αἰσθητικὴ μόρφωσιν του.

Τὸ πνεῦμα τοῦ δημοτικισμοῦ, πὸν τὰ τελευταῖα σαράντα χρόνια ξαπλώθηκε στὸν τόπο μας, δίδαξε πὸς πρέπει νὰ μάθουμε νὰ ἐκτιμοῦμε τὸ πραγματικὸ «εἶναι» μας. Καὶ μᾶς ἔδειξε πὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ γνωρίσομε ὅσο μπορεῖ πῶς βαθιὰ αὐτὸ τὸ «εἶναι» μας, γιὰτὶ μόνον ἀπάνω σ' αὐτὸ θὰ θεμελιωθεῖ ἡ πρόοδος τοῦ λαοῦ μας. Καὶ τέλος ἀποτέλεσε μιὰν ἀντίδρασιν εὐεργετικὴ καὶ μᾶς ἄλλαξε σ' ἓνα βαθμὸν τὸν τρόπο πὸν σκεπτόμαστε, τὸν καιρὸ ἀκριβῶς πὸν ἡ νεοελληνικὴ σκέψις εἶχε πᾶς κατηφορίσει στὸν ψευτοκλασικισμὸ καὶ τὸν ἄρρωστο ρομαντισμὸ, μιὰν ἀντίδρασιν πὸν μᾶς ἄνοιξε τὴν ὄρεξιν νὰ αἰσθανόμαστε βαθύτερα καὶ εἰλικρινέστερα. Ἀπὸ μιὰν ἄλλη μεριά μὲ τίς περίφημες ἔργασια τοῦ πολυμαθέστατου Καθηγητῆ Ν. Πολίτη γιὰ τίς συνήθειαι τοῦ λαοῦ μας, τίς παραδόσεις του, τὰ παραμῦθιά του, τὰ τραγούδιά του, ἄρχισε στὸν τόπο μας μιὰ γόνιμη ἐπιστημονικὴ λαογραφικὴ κίνησις, πὸν γενικὰ ὠφέλησε τὴν πνευματικὴν ζωὴν μας, ἀλλὰ προπάντων μᾶς ἔμπνευσε τὸν ἐνθουσιασμὸν γιὰ τίς ἐθνικὰς αὐτὰς ἀξίας, πὸν αἰῶνες ζοῦν ἀνέγγιχτες ἀπὸ τὸ χρόνον.

Ὁ λαϊκὸς ρυθμὸς εἶναι ἑκατὸ χρόνια τώρα πὸν ἄρχισε μέρα μὲ τὴν μέρα νὰ σβύνεται ὅσο οἱ παλιὰς μορφὲς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ἀλλάζουσι καὶ ὅσο τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα διαδίδονται περισσότερον ἐν τῇ χώρᾳ. Μὰ θὰ ἦταν ἐπιπόλαια κάπως ἢ σκέψις πὸς ὑποχώρησε ἡ λαϊκὴ τέχνη μόνον γιὰτὶ μεταβάλλονται οἱ ὄροι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου καὶ γιὰτὶ βρέθηκε μπροστὰ στὴ φτήνια τῶν βιομηχανικῶν κατασκευασμάτων. Παραμελήθηκε ἡ λαϊκὴ τέχνη παντοῦ ἀπὸ μιὰν αἰτία βαθύτερη. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀποδοχὴ καὶ ἀπὸ τὸ λαὸν μας τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὸ σύνολόν του. Ἡ παραμέλησις δηλαδὴ ὀφείλεται σὲ μιὰ γενικὴ μεταβολὴ τοῦ πνεύματος μὲ τὴν τάσιν νὰ περιφρονεῖ κάθε ντόπιον δικό μας. Γιατὶ δὲν ἔχομε καταλάβῃ πὸς εὐκόλως μπορεῖ κανένας νὰ χάσῃ τὸν πολιτισμὸν του, πὸν διαμορφώθηκε καὶ διατηρήθηκε στὸν τόπον τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μεταφυτέψῃ, χωρὶς νὰ ἔχει προε-

τοιμάσει τὸ ἔδαφος, ξένον πολιτισμόν, πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὶς ψυχοπνευματικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους. Δὲν καταλαβαίνομε τέλος πὼς δὲν εἶναι πολιτισμένος ὁ λαός, πὺν συντρίβει τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ δικοῦ του πολιτισμοῦ, μὰ ὁ λαός πὺν ἀναπτύσσει τὸ δικό του πολιτισμό.

Μολαταῦτα γεγονὸς εἶναι, πὼς ἀκόμα ἴσαμε σήμερα γιὰ τὸ λαό μας ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι κάτι χρήσιμο καὶ χρησιμοποιοῦμενο, κάτι πὺν διατηρεῖται καὶ πὺν ἔχει ἀξία. Γιατὶ ἡ ψυχοπνευματικὴ μας βάση, ἡ πίστη καὶ οἱ συνήθειες διατηροῦνται ἀνόθευτες στὰ περισσότερα χωριά. Μόνον ὅταν αὐτὲς ἀρχίσουν νὰ ὑποχωροῦν σὲ καινὰ δαιμόνια, ἡ πάλῃ τῆς ὀμαδικῆς συντηρητικῆς ψυχῆς τῶν χωρικῶν μας μὲ τὰ στοιχεῖα πὺν φέρουν κυρίως τὴν ἀλλαγὴ, — μεταβολὴ ὄρων οἰκονομικῶν τῆς ζωῆς καὶ εἰσβολὴ νέων θεωριῶν γιὰ τὴ ζωὴ—θ' ἀρχίσει νὰ χαλαρώνεται συντομότερα ἢ γρηγορότερα. Βέβαια ἡ εὐκολία τῆς συγκοινωνίας καὶ ὁ ἐκμηχανισμὸς θ' ἀπειλοῦν νὰ ἐξαφανίσουν μὲ τὸν καιρὸ τὴ λαϊκὴ μας τέχνη. Ἐνας ὅμως κίνδυνος ὀλοκληρωτικοῦ ἐξαφανισμοῦ δὲν ὑπάρχει βέβαια, ἀφοῦ ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι προῖον τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ἐκτὸς ἂν παραδεχτοῦμε πὼς ἡ ξένη ἐπίδραση μπορεῖ ν' ἀλλάξει ὀλωσδιόλον τὸ χαρακτήρα της. Τὸ μόνον, πὺν θὰ μποροῦσε νὰ δεχτεῖ κανεῖς, εἶναι πὼς ἡ ξενικὴ ἐπίδραση μαζὶ μὲ τὴ διαρκὴ μεταβολὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς θὰ ὀδηγήσουν σὲ μιὰ νέα μορφή τῆς λαϊκῆς τέχνης. Εἶναι ὅμως ἀναντίρρητο ὅτι, ὅπως συμβαίνει μ' ὄλες τὶς δημιουργίες, κάθε νέα μορφή θὰ ἔχει σχέση ὀπωσδήποτε μὲ τὸ παρελθόν, τὸ ὀποῖον εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἰσχυρότερους παράγοντες τῆς ἐξέλιξης.

Μὰ εἴτε ἔχουν δίκην ὅσοι φοβοῦνται τὸν ἐξαφανισμὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης, εἴτε εἶναι ἀλήθεια πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ αἰώνια καὶ ἀναγκαῖα ἐκδηλῶση τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ, ἕνα εἶναι βέβαιο, πὼς ἡ μελέτη τῆς λαϊκῆς αὐτῆς τέχνης μαζὶ μὲ τὴν ἔρευνα ὄλων τῶν ἄλλων ἐκδηλώσεων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ μας, θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ βροῦμε τὸ δρόμο μας, γιατί θὰ μᾶς γνωρίσει τὶς πολυποίκιλες ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς δημιουργίας, πὺν μᾶς φανερώνουν τὴ βαθύτερη φύση του. Ἐτσι θὰ κατορθώσουμε, στηριγμένοι στὶς πραγματικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους, νὰ καλλιεργήσουμε συνειδητὰ καὶ ὀλοκληρωτικὰ τόσο τὴν ἀτομικὴ ὄσο καὶ τὴ συνολικὴ ψυχὴ τοῦ λαοῦ μας καὶ νὰ δημιουργήσουμε τὴ μορφή τοῦ δικοῦ μας νεώτερου πολιτισμοῦ, θεμελιωμένου ἐπάνω στὴ ψυχικὴ ἐνότητά, πὺν μᾶς χαρίζει ἡ ἰστορικὴ ἐμβάθυνση καὶ ἡ γνωριμιὰ μὲ τὸν ἑαυτό μας.

L' ART POPULAIRE

(RÉSUMÉ)

Au même titre que la langue, les mœurs, la religion, l'art décoratif populaire est une expression de l'âme commune d'un ensemble ethnique. Il objective son sentiment artistique. Déterminé par la race et l'habitat, qui impose à l'ensemble des conditions de vie uniformes, il est soumis à un rythme propre, reconnaissable dès les productions préhistoriques. Ce rythme, conditionné par les mœurs et les besoins, est essentiellement conservateur; il modifie, pour se les assimiler, toutes les influences étrangères que ne manque pas de subir la communauté.

Les trois principaux caractères des œuvres de l'art populaire sont : 1° qu'elles sont destinées à servir aux besoins de la vie. 2° que leur façonnage et l'ornementation dépend du matériel fourni par le lieu de production et 3° qu'elles montrent une tendance à la décoration qui dépasse quelquefois la logique (costumes).

Ayant sa racine déjà dans les âges préhistoriques, cet art décoratif populaire manifeste également, vu la réduction des moyens, tant en ce qui concerne le matériel travaillé que l'outillage, une tendance à la simplification. Il ne poursuit pas l'expression réaliste de la nature. Il se limite à une représentation linéaire, sans perspective, utilisant la ligne droite, puis brisée, et arrivant, par le méandre, la dent-de-loup etc, au carré, au cercle, qui lui servent ensuite à interpréter plantes, animaux et hommes. Le sentiment esthétique se développe et agit pour réaliser des formes de plus en plus agréables à l'œil. Les sujets de l'art décoratif populaire sont très anciens et beaucoup sont de vieux symboles mystiques : croix, arbre, oiseaux etc.

Le développement de l'art décoratif populaire est presque le même chez tous les peuples. Répondant à des besoins pratiques, il se développe au fur et à mesure du développement de la vie matérielle, de la richesse et des mœurs de la communauté. Au début, l'artisan travaille pour lui et sa famille. Mais le développement de la vie sociale amène la division du travail, puis la distribution du travail aux plus capables. L'artisan se fait ainsi une spécialité et il travaille non plus pour ses besoins personnels mais pour le village et, avec le développement des échanges, pour d'autres villages etc. Ainsi se crée la profession permanente.

L'étude de l'art décoratif populaire renseigne sur certains côtés de l'âme d'un peuple, son esthétique, ses goûts, ses préférences, ses idées et son tempérament. Elle contribue à l'étude des caractères de la race et du rythme propre de sa civilisation. En examinant aussi ses rapports avec l'art proprement dit, on se rend compte qu'en contribuant à former le milieu où vit et travaille l'artiste, il a contribué à former aussi sa personnalité et à lui fournir les éléments de son œuvre. Toute création artistique durable a en effet ses racines dans l'âme populaire.

L'art proprement dit diffère de l'art populaire en ce qu'il exprime une individualité, il correspond au besoin pour l'artiste d'exprimer quelque chose de personnel. L'art populaire est au contraire le produit de la masse. De plus, il est utilitaire, il se limite à embellir et annoblir les simples objets de la vie quotidienne. Nécessairement l'art populaire a précédé l'autre.

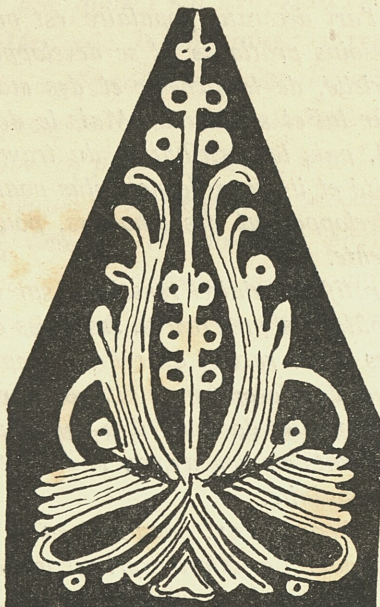
L'ART POPULAIRE (RESUMÉ)

L'étude de l'art populaire, outre son intérêt scientifique, peut avoir un but véritablement civilisateur. En étudiant les liens de l'homme avec sa race et sa terre elle lui aidera à trouver la solution des problèmes pratiques sociaux et économiques, qui lui conviennent proprement. En attirant l'attention du peuple sur cet art qui est son œuvre, elle contribue à renforcer l'unité de l'ensemble.

L'intérêt actuel pour l'art populaire dans les différents pays de l'Europe est dû en grande partie au romantisme qui se tournait avec tant de sympathie vers les choses du passé. Cette disposition romantique existe encore et elle a plutôt nui à une compréhension objective de l'art populaire. Mais elle a eu cependant comme résultat le mouvement contemporain vers les recherches scientifiques sur les problèmes de l'art populaire. Ce mouvement se reflète dans l'art contemporain qui se rapproche des œuvres de l'art primitif. D'autre part, elle a mis en contact les classes élevées avec l'âme populaire et constitue une protestation contre le cosmopolitisme et l'industrialisation moderne, contre l'imitation des rythmes étrangers. Elle révèle au peuple sa propre valeur, son caractère national et lui donne une base pour un nouveau développement.

Pour la Grèce l'étude de l'art décoratif populaire est en train de se faire. Elle doit être scientifique, menée sans idées préconçues pour nous conduire à une meilleure connaissance de nous mêmes et nous délivrer du faux romantisme.

Depuis cent ans, les rythmes populaires se perdent de jour en jour devant l'envahissement de l'européanisation du pays. Ils se gardent cependant encore dans de nombreux villages. Sans doute les moyens de communication et la mécanisation menacent notre art populaire. Mais il ne disparaîtra pas ; une nouvelle forme d'art apparaîtra qui aura forcément ses racines dans notre passé. Il est donc de toute façon utile d'étudier cet art populaire qui peut nous fournir les éléments fondamentaux de notre nouvelle civilisation.

ΔΡΑΧ. 200.

ΒΙΒ
ΤΕΛΛΟΓΑ
ΤΕΧ
ΣΥΛΛΟ